

Prof. zw. dr hab. Jan Rylke
j.rylke@gmail.com, tel. 602488581
Katedra Architektury Krajobrazu,
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu,
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Lublin 4.07.2019r.

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr inż. Katarzyny Piądlowskiej: *Krajobraz przestrzeni publicznej jako miejsce form relacji międzyludzkich*, wykonana dla Wydziału Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Uwagi ogólne.

Autorka podjęła temat, we współczesnych badaniach nad krajobrazem miasta, bardzo istotny. Przyjęta w 2007 roku przez organizację krajów rozwiniętych klasyfikacja dziedzin nauki umieszcza urbanistykę w obrębie nauk społecznych, a projektowanie architektoniczne w obrębie nauk humanistycznych. W Polsce obie te dziedziny obecnie umieszczono w obrębie nauk technicznych, co określa dla nich nieaktualny dzisiaj horyzont badawczy. Pani mgr inż. Katarzyna Piądlowska, jako architekt krajobrazu, przekracza w swojej pracy lokalne ograniczenia, podejmując badania zgodnie ze światowym paradygmatem nad relacjami międzyludzkimi w krajobrazie przestrzeni publicznych miasta. Recenzowana praca, w tym obszarze nowatorska, jest obszerna i podejmuje wiele wątków i zagadnień, co jest jej zaletą, ale w związku z tym pociąga za sobą wiele trudnych do rozwiązania problemów badawczych.

Przedstawiona rozprawa doktorska jest obszerna, liczy 357 stron, a w nich 213 ilustracji i 46 tabel. Wykorzystano w niej 249 pozycji źródłowych. Składa się z dwunastu rozdziałów: *Wstępu* (str. 12-16), *Stanu badań* (str. 17-101), *Metod pracy badawczej* (str. 102-114), *Badań* (str. 115-295), *Wyników badań* (str. 296-306), *Dyskusji* (str. 307-325), *Wniosków* (str. 326-327), *Podsumowania* (str. 328), *Spisu rycin* (str. 329-337), *Spisu tabel* (str. 338-341), *Bibliografii* (str. 341-357). Rozprawę zamyka 7 aneksów dotyczących: oceny miejsc metodą Project for Public Spaces (aneks 1 i 2); oceny miejsc metodą wywiadów eksperckich (aneks 3 i 4); plakatów informacyjnych dotyczących debat architektonicznych (aneks 5); wywiadów na temat skarpy warszawskiej (aneks 6); analizy aktywności ludzkich w przestrzeniach publicznych Warszawy w latach powojennych (aneks 7). Warte podkreślenia jest, że zarówno w pracy, jak w aneksach do niej, materiał ilustracyjny (fotografie, rysunki i mapy) jest w większości wykonany przez Autorkę opracowania. Ten materiał jest wykonany w sposób profesjonalny i czytelny, a ich poziom opracowania wizualnego pozwala na bezpośrednie wykorzystanie w publikacjach naukowych.

Uwagi metodyczne

Konstrukcja pracy i kolejność postępowania są poprawne, chociaż do części wstępnej (rozdział 1) mam kilka uwag. Jako cel badawczy pracy (1.4) Autorka podała identyfikację tożsamości Warszawy, chociaż to zagadnienie nie zostało ujęte w tytule pracy. Bliższa tematowi pracy jest postawiona teza (1.5), która powinna nas prowadzić do celu pracy; w tym wypadku jest odwrotnie. W zakresie terytorialnym pracy (1.6.1) Autorka ujęła położone w Warszawie szczegółowe obszary badawcze: Plac Piłsudskiego, Krakowskie Przedmieście i Aleję na Skarpie. Miejsca badań zostały trafnie wybrane, chociaż, moim zdaniem, można było rozszerzyć badania na sąsiadujący z Placem Piłsudskiego Ogród Saski i sąsiadujący z Aleją na Skarpie park Rydza-Śmigłego ze względu na to, że parki publiczne stanowią przestrzeń publiczną nieobarczoną innymi, niż społeczne, funkcjami. Zakres merytoryczny pracy (1.6.3) nie obejmuje zawartych w tytule pracy i w przedstawionych problemach badawczych (1.3) badań relacji międzyludzkich ujętych w ich kontekście krajobrazowym. Zamiast tego zapisano w nim zależności pomiędzy człowiekiem i krajobrazem, o czym nie było mowy ani w tytule, ani w celu pracy. W rozdziale 3: *Metody pracy badawczej* też dostrzegłem pewne niekonsekwencje. Autorka, na przykład, w rozdziale 3.1. *Założenia badawcze*, pisze, że nie założono określonej hipotezy badawczej, chociaż w tezie pracy (1.5) stawia konkretne tezy - że krajobraz przestrzeni publicznych wpływa na formy relacji międzyludzkich i, że to powinno stanowić podstawę do kształtowania tych przestrzeni. W celu przeprowadzenia badań zostało wybrane kilka metod badawczych. Pierwszą z wybranych metod (3.4.2) była metoda percepcyjna wg Janusza Skalskiego. Autorka zastosowała ją do scharakteryzowania krajobrazu wybranych przestrzeni publicznych, ponieważ ta metoda nie dotyczy relacji społecznych. Drugą metodą było studium wartości przestrzennych i genius loci wg Jeremiego T. Królikowskiego. Są to w zasadzie dwie odrębne metody. Genius loci służy do badań krajobrazowych, natomiast studium wartości przestrzennych jest metodą aksjologiczną opisaną przez jej autora w przytoczonej pozycji literatury, jako: *Post-katastrofizm i powrót do wartości*. Kolejna metoda, opisana, jako Project for Public Spaces posługuje się w swoich badaniach dwoma metodami badawczymi: pierwszą, wykorzystującą studia przypadku i drugą, mapowania behawioralnego, które jest wykorzystywane do waloryzacji badanych przestrzeni. Autorka dokonała w tym wypadku modyfikacji tej metody, pomijając mapowanie behawioralne. Kolejna z opisanych metod, metoda wywiadów eksperckich jest trafnie dobrana, ponieważ prowadzi badania w kierunku postulowanego celu aplikacyjnego (1.4), czyli opracowania zasad i wytycznych dla projektowania przestrzeni publicznych w Warszawie. Oprócz wymienionych metod badawczych, dla każdego z poligonów Autorka wybrała

odmienną metodę badań uzupełniających. Dla Placu Piłsudskiego były to debaty architektoniczne na jego temat. Krakowskiemu Przedmieściu poświęcono studium przestrzennych relacji międzyludzkich. Badania Alei na Skarpie Autorka uzupełniła wywiadami. Dodatkowo, na podstawie archiwum cyfrowego *Domu Spotkań z Historią* Autorka prześledziła zachowania ludzi w przestrzeni publicznej Warszawy z połowy ubiegłego wieku. Badanie, moim zdaniem, bardzo cenne, bo pochodzące z okresu poprzedzającego zagarnięcie przestrzeni ulic i placów przez samochody, a handlu i usług przez galerie handlowe. Jak widzimy na podstawie tego zestawienia Autorka wykorzystwała szeroki wachlarz metod badawczych, otrzymując bogaty materiał do opracowania wyników badań. Badania zostały przeprowadzone bardzo solidnie i podparte bardzo dobrze opracowanym materiałem fotograficznym, tabelarycznym i ilustracyjnym, stanowiącym cenny materiał źródłowy dla dalszych badań. Wykorzystanie tak zróżnicowanych metod badawczych wymagało zestawienia otrzymanych wyników w konkluzję odnoszącą się do tematu pracy, czyli określenia *krajobrazu przestrzeni publicznych jako miejsca form relacji międzyludzkich*. Dodatkowym utrudnieniem w takiej syntezie było to, że w dwóch wypadkach wyniki badań ujęto w skali punktowej (tabela 22 i tabele 26-29) a w pozostałych wypadkach wyniki miały charakter opisowy. Dlatego Autorka pominęła etap syntezy wyników, co zaznaczyła już w schemacie pracy (3.2 - *Kolejność postępowania badawczego*) nie wprowadzając pomiędzy fazą analityczno-badawczą i fazą wynikową, fazy syntetycznej, która występowała w formie podsumowania kończącego poszczególne badania. W miejsce syntezy umieściła aplikację wyników – zasady i wytyczne do projektowania przestrzeni publicznych Warszawy (5.1) oraz badanych przestrzeni publicznych (5.2). Tą lukę w znacznej mierze wypełnia rozdział 6 – dyskusja, w której Autorka odniosła się nie tylko do stanu badań, ale także do uzyskanych wyników szczegółowych badań. Ten rozdział został bardzo dobrze opracowany obejmując, oprócz syntetycznego przedstawienia wyników badań i dyskusji, także wnioski, dla których rozdział 7 – wnioski, stanowi tylko wylistowane punktowo uzupełnienie. Reasumując, przyjęta metoda pracy pozwoliła na rzetelne przeprowadzenie badań, osiągnięcie z nich istotnych wyników i wniosków, które mają walor aplikacyjny. Pewne zamieszanie metodyczne, które wynikło na skutek wprowadzenia różnorodnych metod badawczych nie wpłynęło na wynik badań i wyciągniętych z nich wniosków.

Uwagi szczegółowe

Rozdziały 1 i 3 opisałem przy okazji uwag metodycznych. Rozdział 2 - *Stan badań* został bardzo dobrze i szczegółowo opisany, obejmując zagadnienia: przestrzeni publicznej (2.1); tożsamości przestrzeni publicznej Warszawy (2.2); człowieka w przestrzeni publicznej miasta (2.3);

ruchu ulicznego w relacji do życia społecznego (2.4); proksemiki (2.5) i socjologii wizualnej (2.6). Trochę zabrakło mi w tej części definicji i zdań poświęconych krajobrazowi, który stanowi w tytule określenie formy przestrzeni publicznej. Według Europejskiej Konwencji Krajobrazowej jest to obszar postrzegany przez ludzi. Użycie w tytule pojęcia *krajobraz przestrzeni publicznej* ogranicza więc tą przestrzeń do jej cech wizualnych. Autorka tak rozumianą definicją posługiwała się w dalszej części pracy i umieszczenie jej w stanie badań uczytelniłoby kolejne części pracy. Ponieważ praca dotyczy przede wszystkim relacji międzyludzkich na terenie Warszawy trochę brak w stanie badań ujęcia takich badań prowadzonych przez psychologię środowiskową, że wspomnę *Spoleczną mapę Warszawy*, opracowaną pod redakcją Janusza Grzelaka i Tomasza Zaryckiego w 2004 roku (WN Scholar, Warszawa) lub geografię społeczną - przykładem: Sylwia Dudek-Mańkowska i jej z 2011 roku *Wizerunek Warszawy w działaniach promocyjnych władz lokalnych i świadomości społecznej* (wyd. UW, Warszawa). Rozdział 4 – *Badania*, został skonstruowany i przeprowadzony bardzo dobrze. Rozdział ten zawiera badania ukierunkowane na trzy poligony badawcze: Plac Piłsudskiego, Krakowskie Przedmieście i Aleję na Skarpie dotyczące: analizy percepcyjnej (4.1), studium wartości przestrzennych i genius loci (4.2), oraz metodą PPS (4.3) i przyniosły bogaty materiał źródłowy. Każde z badań zamyka podsumowanie wykonane w sposób odmienny. Analiza percepcyjna kończy się podsumowaniem opisującym cechy badanego wnętrza – jego charakteru, ścian, podłogi, sufitu i elementów zagospodarowania. Studium wartości przestrzennych i genius loci kończy się podsumowaniem liczby wydarzeń w obrębie badanych miejsc. Ocenę miejsc metodą PPS (4.3) zamyka waloryzacja prowadzona pod kątem komfortu i wizerunku, dostępności i połączenia, funkcji i działania, wartości społecznej. Dodatkowo każda z badanych przestrzeni była kompletnie oceniana metodą dostosowaną do jej charakteru (4.5). W podsumowaniu debat dotyczących Placu Piłsudskiego zrelacjonowano przebieg i konkluzje prowadzonych dyskusji. Na zakończenie studium przestrzennych relacji międzyludzkich w obszarze Krakowskiego Przedmieścia Autorka określiła relacje rodzaju wykonywanych aktywności wobec form krajobrazu przestrzeni, które stymulują te aktywności. Podsumowanie to miało charakter opisowy. W odniesieniu do Alei na Skarpie zostało przeprowadzone 20 wywiadów z mieszkańcami, przedstawionych w atrakcyjnej formie wizualnej w aneksie 6, załączonym przy końcu pracy. W podsumowaniu tej części Autorka zwróciła uwagę na niematerialne wartości badanego terenu, funkcjonujące w zbiorowej pamięci mieszkańców tego miejsca. Oprócz badań skupionych na wybranych poligonach Autorka przeprowadziła badania dotyczące całej Warszawy. One dotyczyły 18 wywiadów eksperckich z architektami, architektami krajobrazu, socjologami

i varsavianistami. Autorka opracowała je w formie tabelarycznej. Tabelom (30-33) określającym tożsamość Warszawy towarzyszyły rysunki (ryc. 164-204). Tabele 34-46 dotyczyły miejsc pobudzających aktywność ludzi, tabele 37-39 miejsc sprzyjających relacjom między ludźmi, tabela 40 cech powodujących identyfikację ludzi z miejscem, tabele 41-42 miejsc sprzyjających wydarzeniom, tabele 43-45 wzorców przestrzennych dla Warszawy. W aneksie 7, w formie zdjęć opatrzonych komentarzami, Autorka zamieściła wydarzenia codzienne w przestrzeniach publicznych Warszawy w latach powojennych. W podsumowaniu tego badania Autorka opisała funkcjonowanie krajobrazu przestrzeni publicznych w procesie przemian Warszawy. W rezultacie, w rozdziale 5 – Wyniki badań, Autorka zawarła zasady i wytyczne do projektowania, przestrzeni publicznych objętych badaniami szczegółowymi (5.1), pod kątem sprzyjania tworzeniu się relacji międzyludzkich oraz zarządzaniem przestrzenią w czasie, w podziale na ich ściany, sufit, podłogi i elementy zagospodarowania. Te zasady i wytyczne, w podobnym podziale, Autorka odniosła do projektowania przestrzeni publicznych Warszawy. Autorka, jak wspomniałem, nieco odmiennie w stosunku do przyjętych zasad ustawiła kolejność postępowania, rozbudowując rozdział 6 – *Dyskusja*. W tym rozdziale, na podstawie literatury i przeprowadzonych badań, Autorka zawarła podsumowanie w podziale na dyskusję z wynikami badań szczegółowych (6.1) oraz dyskusję z wynikami badań eksperckich i stanem badań przestrzeni publicznej Warszawy (6.2). Ten ostatni podrozdział został rozbudowany zgodnie z tytułem pracy i podzielony na: tożsamość Warszawy; miejsca pobudzające aktywność ludzi i miejsca temu niesprzyjające; przestrzenie publiczne w Warszawie sprzyjające tworzeniu się relacji pomiędzy ludźmi i miejsca, które nie sprzyjają kontaktom międzyludzkim; co sprawia, że ludzie się identyfikują, utożsamiają z danym miejscem; miejsca w przestrzeni publicznej Warszawy, które sprzyjają różnorodnym wydarzeniom. Pracę kończą wnioski (7) i podsumowanie (8), które raczej stanowią uogólnienie stwierdzeń określonych w rozdziale 6 – *Dyskusja*. Rozdział 11 – *Bibliografia* został opracowany zgodnie z systemem Harvardzkim. Jedyne uwagi, jakie mam do tej części pracy, to brak w przypadku monografii wieloautorskich i czasopism podania numerów stron w odniesieniu do rozdziałów i artykułów wykorzystywanych przez Autorkę. Część pozycji zaczerpniętych z Internetu, posiadających pełną atrybucję umieszczono w bibliografii, natomiast strony tylko z adresem internetowym umieszczono w odrębnym wykazie stron internetowych. Zgodnie z systemem harvardzkim wszystkie pozycje powinny mieć pełną atrybucję. Pozycje 78 i 79 to ta sama książka.

Uwagi końcowe

Recenzowana praca została napisana dobrym językiem i także w odniesieniu do bogatego materiału ilustracyjnego wykonanego przez Autorkę, może być skierowana bezpośrednio do druku. Pani mgr inż. arch. kraj. Katarzyna Piądlowska podjęła niezwykle ważny i nowy w nauce temat kształtowania krajobrazu przestrzeni publicznych miast w taki sposób, żeby stanowiły miejsca sprzyjające międzyludzkim relacjom. Z podjętej pracy wywiązała się wzorowo: rozpoznała dobrze zarówno przestrzenie, w których badania prowadziła, jak i dotyczącą tych przestrzeni literaturę. Wielotorowe badania zostały rzetelnie przeprowadzone, a uzyskane wyniki opracowane w sposób pozwalający na ich bezpośrednie wykorzystanie. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Panią mgr inż. arch. kraj. Katarzynę Piądlowską. Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, co spełnia warunki formalne stawiane przez ustawę o stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule z zakresu sztuki z dnia 14. 03. 2003 roku wraz z następnymi zmianami, a także spełnia warunki formalne zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, dnia 30 stycznia 2018 r. Poz. 261). Moja opinia o recenzowanej pracy jest jednoznacznie pozytywna i rekomenduję Radzie Wydziału Ogrodnictwa Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Katarzyny Piądlowskiej: *Krajobraz przestrzeni publicznej jako miejsce form relacji międzyludzkich* i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

